

آیین

خمین / مرکزی

متن و عکس:

مهدی محمدی

● گرد به کوه، شکلی دیگر از آیین سده

آیین کهن «گرد به کوه» که برخی آن را «گُرده به کوه» نیز می‌نامند، هم‌زمان با «جشن بزرگ سده» برگزار می‌گردد. در روایات و افسانه‌های متعدد، داستان‌های بی‌شماری برای پیدایش سده نقل کرده‌اند. درواقع سده را به معنی ستایش و نیایش و جشن سده و سایر جشن‌های ایرانی و آئینی را عبادتی می‌دانند که برای ستایش خدا انجام می‌شود.

در نوروزنامه هم که منسوب به خیام نیشابوری است، در خصوص جشن سده آمده «آفریدون همان روز که ضحاک بگرفت، جشن سده برنهاد و مردمان که از جور و ستم ضحاک رسته بودند، پسندیدند و از جهت فال نیک آن روز را جشن کردند و هر سال تا به امروز، آیین آن پادشاهان نیک عهد را در ایران و دور آن به جای می‌آورند.» همچنین در روایات دیگر به گفته بیرونی، بیهقی و گردیزی؛ جشن سده یکی از ۳ جشن بزرگ ایرانیان است که در دوران اسلامی تا اواخر دوران خوارزمشاهیان و حمله مغول دوام آورد و هم سلاطین و امیران و هم مردم عادی این جشن را برپا می‌داشتند.

آیین «گرد به کوه»، شکل دیگری از جشن سده است که با برخی اندیشه‌های باستانی منطقه رباط مراد، بومی شده است.

گرد به معنای پهلوان می‌باشد و گرده، تغییر یافته آن در گویش بومی پیشین است. در گذشته‌های نه چندان دور فردی به نام «پهلوان علی» که او را «عام‌گردلی» (عموکرد علی) نام نهادند این نمایش را بازی می‌کرده. اما در رویکرد نوین این افسانه، نام‌آور بزرگی به نام «جهان‌گرد»، نقش نخست آیین «گرد به کوه» را ایفا می‌کند.

«جهان‌گرد» به معنی «جهان پهلوان» در واقع نام پهلوان و انسان جوانمردی است که همیشه به دیگران کمک می‌کند و الگوی نیک‌اندیشی و خوش رفتاری برای دیگران بوده است، او تلاش می‌کند تا به همگان انرژی نیکو داده و با نوید دادن بهار آنان را شادمان نماید. گرد که خود به معنای پهلوان و یل است، مصداق نیکومنتشی این شخصیت می‌باشد.

مهمترین ویژگی این نام‌آور، پیشینه‌ای است به اندازه تاریخ ایران و هدیه او،

پایان فصل سرما، گرم شدن زمین، آب شدن برف و یخ و نزدیک شدن به بهار و شکوفایی درختان است.

آیین باستانی گرد به کوه از گذشته‌های دور نیز به شکلی زیبا در روستای رباط مراد برگزار می‌گردیده. داستان آیین گرد به کوه در سال ۱۳۴۹، از طریق رادیو سراسری پخش شده. فیلم مستندی از برگزاری این آیین در رباط مراد در سال ۱۳۶۲ توسط صدا و سیما تهیه و از طریق شبکه ۲ به نمایش درآمده و مستندات آن در آرشیو این سازمان موجود است. همچنین یک بار هم توسط صدا و سیما استان مرکزی این آیین تصویربرداری و از شبکه آفتاب پخش شده است.

● از رباط مراد و اناربار به الوندکوه

در نخستین روزهای بهمن‌ماه هر سال اهالی روستای رباط مراد که سخت‌ترین روزهای زمستان را سپری می‌کنند، بر پایه افسانه‌ای که دست به دست از پیشینیان به آن‌ها رسیده است، یکی از نیرومندترین پهلوانان روستا را برمی‌گزینند تا راهی کوه گردد. پهلوان نخست روستا باید از همه نیرومندتر باشد و توانایی تحمل سرمای سخت کوهستان را داشته باشد. پوشاک نمادی جهان‌گرد که از پشم گوسفند ساخته شده، شسته و آماده می‌گردد. خانواده جهان‌گرد وظیفه دارند با همکاری زنان روستا، خوراک، آذوقه و دیگر اسباب و ابزارهای مورد نیاز او را برای سفر ده روزه به کوهستان تهیه نمایند.

روز پنجم بهمن‌ماه فرا می‌رسد، تعدادی از اهالی گرد هم می‌آیند و جهان‌گرد که اکنون اسب خود را زین کرده و آماده رفتن به کوهستان است را راهی می‌کنند. جهان‌گرد با تجهیزات کامل کوه‌نوردی و پوشاک گرم ترمه‌نگاری که دارد، نمد را هم به تن می‌اندازد و سوار بر اسب نیرومندش راهی کوه می‌شود. او باید مسیر «رباط مراد» تا کوه «الوند» را بیماید و همراه خود گرز آهنینش را داشته باشد تا در صورت حمله جانوران وحشی بتواند از خودش و اسبش دفاع نماید.

زنان روستا هم آتش پشت پا می‌پزند و با پذیرایی از اهالی، دعای خود را بدرقه راه پهلوان روستا می‌کنند. جهان‌گرد با بدرقه گرم اهالی و دعای نیک آنان، به سمت تپه‌های جنوبی روستا راهی می‌شود، سپس مسیر رودخانه «اناربار» و